

CZTERY POKOLENIA POLAKÓW

HISTORIA POLSKI PO ROKU 1918

PROGRAM NAUCZANIA HISTORII W GRUPIE WIEKOWEJ

POWYŻEJ 14. ROKU ŻYCIA

Spis treści:

- 1. Adresaci i przedmiot programu**
- 2. Ogólna charakterystyka programu**
- 3. Ogólne cele kształcenia w zakresie historii w grupie wiekowej powyżej 14. roku życia**
- 4. Szczegółowe cele kształcenia w zakresie historii w grupie wiekowej powyżej 14. roku życia**
- 5. Treści nauczania**
- 6. Uwagi o realizacji programu**
- 7. Osiągnięcia uczniów po zrealizowaniu programu z historii dla grupy wiekowej powyżej 14. roku życia**
- 8. Przykładowe karty programowe (scenariusze)**

1. ADRESACI I PRZEDMIOT PROGRAMU

Program jest przeznaczony dla uczniów powyżej 14. roku życia uczących się szkołach polskich poza Polską. Cele i treści nauczania historii oraz oczekiwane umiejętności są opisane zgodnie z zawartością ***Podstawy programowej dla dzieci polskich uczących się za granicą*** (Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2009). Przedstawiony program nauczania historii może być traktowany jako kontynuacja nauczania tego przedmiotu w młodszej grupie wiekowej (Magdalena Swat-Pawlicka, Aleksander Pawlicki, *Własną drogą do kraju przodków*).

Program został przygotowany przez ekspertów Ministerstwa Edukacji Narodowej w ramach *Projektu* współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego „*Opracowanie i pilotażowe wdrożenie innowacyjnych programów nauczania dla dzieci obywateli polskich przebywających za granicą*” i był konsultowany z nauczycielami historii pracującymi w szkołach polskich poza Polską.

Wymagania w zakresie historii Polski są tak zredagowane, by utrwaląc i poszerzać wiadomości o kulturze i społeczeństwie polskim oraz wzmacniać proces identyfikowania się uczniów z ojczystą tradycją przy jednoczesnym zachowywaniu szacunku dla odmienności kulturowych i tradycji kraju zamieszkania.

W grupie wiekowej powyżej 14. roku życia program proponuje usystematyzowaną wiedzę na temat historii Polski od odzyskania niepodległości w 1918 r. do czasów współczesnych. Ta wiedza pozwoli uczniom lepiej poznać najnowszą historię kraju pochodzenia ich przodków oraz ułatwi im zrozumienie korzeni wielu współczesnych zjawisk.

Jesteśmy przekonani, że kontakt z historią ojczystą ostatnich stu lat rozbudzi zainteresowania uczniów wydarzeniami z najnowszej historii Polski, które były bliskie ostatnim czterem pokoleniom Polaków. Przybliży naszym uczniom świat bliski i znany ich rodzicom, dziadkom i pradziadkom.

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Budując ***Podstawę programową dla dzieci polskich uczących się za granicą*** świadomie dokonaliśmy zawężenia problematyki historycznej, omawianej w grupie wiekowej

powyżej 14 roku życia, do historii najnowszej. Taką drogą podąża również edukacja szkolna w Polsce na etapie ponadgimnazjalnym, zapewniając uczniom klasy pierwszej tego etapu nauczania gruntowny wgląd w problematykę ostatniego stulecia. Uznaliśmy, że uczeń w polskiej szkole za granicą powinien też umieć podejmować dyskusje na tematy najnowszej historii Polski. I nie tylko ze swoimi polskimi rówieśnikami, ale również ze swoimi kolegami w miejscowej szkole, w kraju pobytu. Wybór tej problematyki i poszerzony kurs historii Polski w XX stuleciu stwarza bowiem solidną podstawę do uczestnictwa w wymianie poglądów i życiu polskiej diaspory. Buduje też właściwą więź emocjonalną, wokół ważnych spraw polskich, w domowym środowisku ucznia.

Na nasz program składa się 77 z kart programowych. Przekładają one założenia podstawy programowej dla szkół polskich poza Polską na praktykę lekcyjną. Karty ułożone są wedle porządku chronologicznego i dają tradycyjny wykład historii Polski od 1918 r. do czasów współczesnych. Wariant ten jest dobrym dopełnieniem kursu historii w cudzoziemskich systemach szkolnych, w których nie zawsze przewidziano tradycyjny kurs historii kraju pobytu, a historia Polski tym bardziej pojawia się, na tych zajęciach i w cudzoziemskich podręcznikach, często na marginesie omawianych zjawisk. Zatem uzupełniająca szkoła polska ma nie tylko możliwość nauczania najnowszych dziejów Polski, ale także możliwość synchronizowania tego obrazu z dziejami powszechnymi i historią kraju zamieszkania.

3. OGÓLNE CELE KSZTAŁCENIA W ZAKRSIE HISTORII W GRUPIE WIEKOWEJ POWYŻEJ 14. ROKU ŻYCIA

Zadaniem szkoły i nauczyciela w zakresie nauczania historii jest:

- stwarzanie uczniom warunków dla pełniejszej identyfikacji z kulturą i tradycją polską,
- przekazywanie uczniom usystematyzowanej wiedzy o dziejach Polski w XX w., która pozwoli im lepiej poznać i zrozumieć aktualne zjawiska społeczno-polityczne oraz ich historyczne uwarunkowania,

- wyjaśnianie uczniom historycznych uwarunkowań współczesnych zjawisk w życiu społeczeństwa polskiego i w polskiej kultury,
- porządkowanie uczniom wydarzeń z najnowszej historii Polski oraz wyjaśnianie im zmienności i dynamiki tych wydarzeń, a także ciągłości procesów historycznych w najnowszych dziejach Polski,
- analizowanie wraz z uczniami wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych z najnowszych dziejów Polski oraz kształtowanie umiejętności tworzenia przez uczniów własnych narracji historycznych na temat dziejów Polski w XX stuleciu,
- wyjaśnianie uczniom związków Polski z łacińskim kręgiem cywilizacyjnym oraz działań Polski na arenie międzynarodowej i jej relacji z innymi państwami, a także jej miejsca na polityczno – społecznej mapie Europy i świata w omawianym okresie i współcześnie.

4. SZCZEGÓLOWE CELE KSZTAŁCENIA W ZAKRSIE HISTORII W GRUPIE WIEKOWEJ POWYŻEJ 14. ROKU ŻYCIA

Uczeń w grupie wiekowej powyżej 14. roku życia:

- zdobywa usystematyzowaną wiedzę o odbudowie państwa polskiego po I wojnie światowej i o życiu politycznym Drugiej Rzeczypospolitej,
- pozyskuje uporządkowaną wiedzę o okupacji niemieckiej i radzieckiej na ziemiach polskich podczas II wojny światowej, o polskim rządzie na wychodźstwie i o międzynarodowych uwarunkowaniach sprawy polskiej w czasie II wojny światowej,
- zdobywa usystematyzowaną wiedzę o Polsce w systemie komunistycznym i o rozkładzie tego systemu oraz o polskiej drodze do suwerenności,
- pozyskuje uporządkowaną wiedzę o kulturze i społeczeństwie polskim w XX stuleciu,
- poznaje przyczyny i skutki analizowanych wydarzeń, zjawisk i procesów z najnowszej historii Polski i odnosi zdobytą wiedzę do znanej mu najnowszej historii politycznej i społecznej kraju, w którym zamieszkuje,

- porządkuje wydarzenia z najnowszej historii Polski i synchronizuje je z wydarzeniami w dziejach powszechnych (szczególnie z wydarzeniami w kraju zamieszkania),
- analizuje najważniejsze wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne z ostatnich stu lat dziejów Polski, dostrzegając zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego,
- ocenia przydatność różnych źródeł informacji do wyjaśnienia wydarzenia, zjawiska i procesów z ostatnich stu lat dziejów Polski,
- dostrzega, w odniesieniu do najnowszej historii Polski, wielość perspektyw badawczych oraz wielorakie interpretacje jej dziejów a także ich przyczyny,
- dysponuje podstawową wiedzą o Polsce współczesnej i jej problemach, tak, aby mógł ze zrozumieniem i krytycznie korzystać z przekazów medialnych, polskich i zagranicznych, budować własną argumentację i wypowiadać się swoje opinie na temat najnowszej historii i współczesnych losów Polski.

5. TREŚCI NAUCZANIA

1. Dlaczego 11 listopada stał się w Odrodzonej Polsce świętem narodowym?
2. Odrodzona Polska wobec świata. Józef Piłsudski i Roman Dmowski wobec wyzwań pierwszego roku polskiej niepodległości
3. Świat wobec Polski. Sprawa polska na konferencji wersalskiej
4. Polska w sierpniu 1920 r. - pomost czy bariera dla rewolucji bolszewickiej?
5. Trzy powstania śląskie – 1919, 1920, 1921. Górny Śląsk w II RP
6. Granice i sąsiedzi II Rzeczypospolitej
7. Druga Rzeczpospolita państwem wielokulturowym
8. Konstytucja marcowa 1921 r.
9. Zabójstwo prezydenta Gabriela Narutowicza - pierwszy kryzys polityczny w niepodległej Polsce
10. Życie gospodarcze Polski w latach 20. XX w. Integracja, reforma walutowa Władysława Grabskiego i budowa portu Gdyni
11. Jakie były przyczyny i następstwa przewrotu majowego?
12. Polska poddana sanacji
13. Społeczeństwo polskie między dwiema wojnami światowymi

14. Życie gospodarcze w Polsce międzywojennej. Kryzys gospodarczy i program Eugeniusza Kwiatkowskiego.
15. Wychodźstwo z Drugiej Rzeczypospolitej
16. II RP bez Józefa Piłsudskiego 1935-1939
17. Kultura i oświata oraz życie codzienne w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym.
18. Polityka zagraniczna Drugiej Rzeczypospolitej
19. Czy Polska mogła uniknąć wojny w 1939 r.?
20. Dlaczego doszło do zbliżenia ZSRR i Trzeciej Rzeszy w 1939 r., czyli geneza i postanowienia układu Ribbentrop-Mołotow?
21. Polski Wrzesień 1939 r.
22. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej na wychodźstwie w latach 1939-1943
23. Niemiecka i radziecka okupacja na ziemiach polskich w latach 1939-1945
24. Zbrodnia katyńska i sprawa kłamstwa katyńskiego
25. Polskie Państwo Podziemne w latach 1939-1945
26. Armia Krajowa i jej dowódcy
27. Młodzi konspirują - bohaterowie „Kamieni na szaniec” w świetle dokumentów
28. Życie codzienne na ziemiach polskich pod okupacją niemiecką
29. Rząd Rzeczypospolitej Polskiej na wychodźstwie w latach 1943-1945
30. Generał Władysław Anders i Armia Polska w ZSRR oraz szlak bojowy Drugiego Korpusu Polskiego we Włoszech
31. Holokaust
32. „Kto w takich czasach Żydów przechowuje?” - Polacy ratujący Żydów w latach II wojny światowej
33. Świat wobec Holokaustu
34. Getto warszawskie – życie codzienne. Powstanie w getcie warszawskim
35. Polacy na frontach II wojny światowej. Polski udział w pokonaniu nazizmu
36. Generał Nil, KEDYW AK i zamach na Kutschere
37. Polska w planach Stalina w latach 1941-1944
38. Sprawa polska na konferencji w Teheranie
39. Powstanie Warszawskie
40. Sprawa polska na konferencji w Jałcie

41. Polska po II wojnie światowej – zmiany terytorialne
42. Społeczeństwo Polski po II wojnie światowej
43. Straty kulturalne Polski w czasie II wojny światowej i bezpośrednio po wojnie
44. Sytuacja gospodarczo - społeczna Polski po II wojnie światowej
45. „Polska lubelska” - przejęcie władzy przez komunistów i budowa podstaw „demokracji ludowej” (1945 – 1948)
46. Społeczeństwo polskie w nowych realiach politycznych – próby przystosowania
47. Komunistyczne władze w walce w bohaterami Polskiego Państwa Podziemnego
48. Sowietyzacja Polski i stalinizm
49. Nowa Huta - idealne miasto nowej Polski
50. Najwierniejszy uczeń Stalina – kult Bolesława Bieruta i jego sowieckie inspiracje
51. Totalitarny system władzy i sterowanie społeczeństwem
52. Nauka, kultura w powojennej Polsce i na emigracji
53. Kryzys systemu stalinowskiego w Polsce
54. Bunt społeczeństwa – poznański czerwiec 1956 i jego następstwa
55. Polski „październik” – załamanie systemu komunistycznego w Polsce
56. Polska w dobie rządów Władysława Gomułki i czasach „małej stabilizacji”
57. PRL na kolejnym „zakręcie” - wydarzenia marcowe 1968 r.
58. Powstanie grudniowe 1970 r.
59. Polityka wewnętrzna i międzynarodowa Polski w dekadzie rządów Edwarda Gierka
60. Gospodarka i społeczeństwo Polski – bilans „złotej epoki Gierka”
61. Narodziny i działalność opozycji demokratycznej w latach siedemdziesiątych
62. Polityka władz PRL wobec Kościoła w latach siedemdziesiątych
63. Kultura w kraju i na emigracji (po 1956 r.)
64. Wydarzenia sierpniowe 1980 r.
65. „Karnawał Solidarności”
66. Ku konfrontacji – sytuacja społeczno – polityczna w Polsce w 1981 r.
67. Świat wobec „Solidarności” i wydarzeń w Polsce
68. Geneza, okoliczności wprowadzenia i próby legitymizacji stanu wojennego
69. Społeczność międzynarodowa wobec wprowadzenia stanu wojennego
70. Życie codzienne w stanie wojennym

71. Opór społeczny wobec stanu wojennego
72. Kościół i życie religijne w okresie „karnawału Solidarności” i latach stanu wojennego (1980 – 1983)
73. Ku schyłkowi PRL - sytuacja społeczno – polityczna w Polsce w latach osiemdziesiątych
74. Porozumienia Okrągłego Stołu – kontrakt elit?
75. Narodziny III Rzeczypospolitej - zmiany polityczno – ustrojowe po okrągłym stole
76. Przemiany społeczno – gospodarcze w Polsce po 1989 r.
77. Polska droga do NATO i Unii Europejskiej

6. UWAGI O REALIZACJI PROGRAMU

Po konsultacjach z nauczycielami historii w polskich szkołach poza Polską poczyniliśmy założenie, że przedstawione w *Podstawie programowej* i w programie treści nauczania przeznaczone są na 90 spotkań/lekcji z przeznaczeniem na trzy lata nauki, zatem przewidujemy trzydzieści spotkań/lekcji w roku szkolnym. Każda z proponowanych 77 kart programowych zawiera materiał, który można zrealizować na jednej lub kilku lekcjach. Możliwe jest też grupowanie materiału i treści z kilku kart programowych na jednej lekcji. Dobór proponowanych treści i metod zależeć będzie przede wszystkim od warunków, w których przyjdzie pracować nauczycielowi historii. Stąd każda karta programowa oprócz informacji o materiale, metodach pracy czy sposobach sprawdzania wiedzy i umiejętności uczniów, zawsze zawiera dział „zagadnienia”. Zamieszczone tam tematy lekcji umożliwiają wybór różnych ujęć, zgodnych z zainteresowaniami nauczyciela i możliwościami uczniów, pozwalają na przedstawianie treści oraz na ich omówienie z uczniami na rozmaite sposoby. Ostateczny kształt lekcji zawsze zależy od nauczyciela, a program można elastycznie dopasować do potrzeb danego środowiska. Elastyczność tej koncepcji wynika z układu kart programowych, czyli takiego zapisu treści programowych, który zawiera szczegółowe rozwiązania, ale też i nie przesądza o formie zajęć, ani czasie ich trwania.

Zakładamy, że w grupie uczniów powyżej 14. roku życia, powszechna jest znajomość języka polskiego na poziomie C. Możliwe jest, a nawet pod wieloma względami korzystne, choć niewątpliwie trudniejsze, posługiwanie się niniejszym programem w grupie uczniów o

zróżnicowanej znajomości języka polskiego. Możliwa jest też realizacja tego programu w grupie o słabym stopniu znajomości języka polskiego, wtedy proponujemy używanie w warstwie narracyjnej i objaśniającej języka kraju zamieszkania.

Realizacja programu oparta jest na stosowaniu wielu metod, współcześnie sprawdzonych zarówno w szkolnictwie europejskim, jak i amerykańskim. W kartach programowych znalazły się wskazówki dotyczące użycia w danej sytuacji lekcyjnej wskazanej metody. Wyrażna jest przy tym preferencja dla tak zwanych metod kształcących oczekiwanych umiejętności i metod aktywizujących. Wymieńmy tu, bez dodatkowej charakterystyki, wobec powszechnej dostępności takich opisów, te najczęściej w programie przywoływane: pracę z różnorodnymi materiałami źródłowymi pod kierunkiem nauczyciela, burzę mózgow, debatę uczniowską, mini projekty uczniowskie.

7. OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW PO ZREALIZOWANIU PROGRAMU Z HISTORII DLA GRUPY WIEKOWEJ POWYŻEJ 14. ROKU ŻYCIA

Uczeń w grupie wiekowej powyżej 14 roku życia, po zrealizowaniu programu:

- opisuje proces kształtowania się terytorium II Rzeczypospolitej po 1918 r.,
- rozpoznaje charakterystyczne cechy ustroju II Rzeczypospolitej w oparciu o teksty konstytucji z 1921 i 1935 r.,
- wyjaśnia przyczyny kryzysu demokracji parlamentarnej w II Rzeczypospolitej,
- wyjaśnia uwarunkowania polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej,
- identyfikuje wielkie postaci polskiej sceny politycznej okresu dwudziestolecia międzywojennego: Romana Dmowskiego, Macieja Rataja, Wincentego Witosa, Jozefa Piłsudskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Władysława Grabskiego, Eugeniusza Kwiatkowskiego,
- opisuje strukturę narodowościowo-wyznaniową społeczeństwa II Rzeczypospolitej,
- opisuje osiągnięcia i trudności gospodarcze II Rzeczypospolitej, uwzględniając budowę portu w Gdyni, utworzenie Centralnego Okręgu Przemysłowego, emigrację zarobkową,

- wymienia główne osiągnięcia kultury i nauki II Rzeczypospolitej, w tym czołowych twórców literatury ojczystej,
- opisuje przebieg i następstwa wojny obronnej Polski w 1939 r.,
- przedstawia politykę obu okupantów wobec narodu polskiego, wyjaśnia okoliczności zbrodni katyńskiej i jej polityczne następstwa; wskazuje deportacje i łagry, obozy koncentracyjne i wywózki na roboty,
- charakteryzuje nazistowski plan eksterminacji Żydów oraz innych narodowości i grup społecznych,
- opisuje postawy Żydów wobec polityki eksterminacji, w tym powstanie w getcie warszawskim, a także przedstawia udział Polaków w ratowaniu Żydów, uwzględniając postać Janusza Korczaka, Mordechaja Anielewicza, organizację „Żegota”, Irenę Sendlerową i Jana Karskiego,
- opisuje i ocenia stosunek społeczeństw i rządów świata zachodniego oraz Kościoła katolickiego do Holokaustu,
- opisuje organizację Polskiego Państwa Podziemnego oraz różne formy ruchu oporu, ze szczególnym uwzględnieniem działalności Armii Krajowej,
- identyfikuje przywódców Polskiego Państwa Podziemnego i bohaterów Armii Krajowej: Stefana „Grota” Roweckiego, Tadeusza „Bora” Komorowskiego, Augusta Emila „Nila” Fieldorfa, wybranych bohaterów Kamieni na szaniec,
- wyjaśnia działania Stalina zmierzające do utworzenia komunistycznego ośrodka władzy w Polsce,
- wyjaśnia uwarunkowania polityczne i charakteryzuje czyn zbrojny powstania warszawskiego,
- przedstawia okoliczności powstania oraz działalność rządu II Rzeczypospolitej na uchodźstwie,
- identyfikuje czołowe postaci polskiego rządu na emigracji i dowódców polskich sił zbrojnych okresu II wojny światowej: Władysława Raczkiewicza, Władysława Sikorskiego, Stanisława Mikołajczyka, Władysława Andersa, Stanisława Maczka i Stanisława Sosabowskiego,
- charakteryzuje udział Polaków w wysiłku militarnym aliantów, z uwzględnieniem osiągnięć polskich kryptologów oraz sytuuje w czasie i przestrzeni działania wojsk polskich na różnych frontach wojny,

- opisuje i ocenia politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej,
- wskazuje wydarzenia z okresu II wojny światowej ważne dla polskiej tożsamości i pamięci narodowej,
- opisuje granice państwa polskiego po II wojnie światowej,
- wyjaśnia okoliczności przejęcia władzy w Polsce przez komunistów; identyfikuje kolejnych przywódców partii komunistycznej: Bolesława Bieruta, Władysława Gomułkę, Edwarda Gierka, Wojciecha Jaruzelskiego,
- charakteryzuje system represji stalinowskich w Polsce i ocenia jego skutki,
- charakteryzuje realia życia gospodarczego i społecznego w Polsce Ludowej,
- porównuje przyczyny i skutki kryzysów 1956 r., 1968 r. i 1970 r., 1976 r.,
- charakteryzuje działalność opozycji demokratycznej w Polsce Ludowej,
- charakteryzuje relacje państwo–Kościół i ocenia rolę Kościoła w życiu społecznym
- charakteryzuje sylwetkę prymasa Stefana Wyszyńskiego,
- charakteryzuje kulturę i życie codzienne w Polsce Ludowej,
- wyjaśnia znaczenie pontyfikatu Jana Pawła II dla przemian politycznych w Polsce,
- wyjaśnia przyczyny i skutki wydarzeń sierpniowych 1980 r. oraz ocenia rolę *Solidarności* w przemianach politycznych i ustrojowych,
- przedstawia okoliczności wprowadzenia i następstwa stanu wojennego,
- opisuje najważniejsze postanowienia okrągłego stołu,
- charakteryzuje przemiany polityczne, społeczno-gospodarcze i cywilizacyjno-kulturowe po 1989 r.,
- wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania procesu odbudowy demokratycznego państwa po 1989 r.,
- przedstawia okoliczności i ocenia znaczenie przystąpienia Polski do NATO i Unii Europejskiej,
- identyfikuje czołowe postaci polskiej sceny politycznej po 1989 r.,
- porównuje współczesny polski system ustrojowy z systemem kraju zamieszkania,
- synchronizuje najważniejsze wydarzenia z historii Polski w XX w. z wydarzeniami europejskimi i powszechnymi.

8. PRZYKŁADOWE KARTY PROGRAMOWE (SCENARIUSZE)

Karta programowa 7

Druga Rzeczpospolita państwem wielokulturowym

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- poznaje strukturę narodowościowo-wyznaniową i wielokulturowość społeczeństwa II Rzeczypospolitej.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

-

■ Treści:

- narodowości i wyznania w II RP,
- koncepcje polityki narodowościowej w II RP,
- stosunek mniejszości narodowych do państwowości polskiej.

■ Tematy (zagadnienia):

- Historyczne uwarunkowania wielokulturowości II RP.
- Narodowościowo-wyznaniowy portret społeczeństwa polskiego w latach 1918-1939.
- „Swoi i obcy” w II RP. Realia i stereotypy.
- Skład narodowościowo-wyznaniowy jednego z wybranych miast polskich w okresie międzywojennym (Warszawa, Łódź, Kraków, Lwów, Wilno).
- Najważniejszy problem wewnętrzny II RP – mniejszości narodowe.
- Wielokulturowość II RP w tekstach literackich.

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- Przedstawienie uwarunkowań historycznych (miniwykład/rozmowa)

- Odczytanie i interpretacja danych statystycznych (analiza danych statystycznych, praca pod kierunkiem/ rozmowa)
- Analiza geograficznego rozkładu mniejszości narodowych i wyznaniowych na mapie II RP (praca z mapą, praca pod kierunkiem/ rozmowa)
- Przedstawienie wybranej mniejszości (prezentacja)
- Ocena polityki II RP wobec mniejszości narodowych (miniwykład/ debata)
- Analiza realiów historycznych, odnoszących się do mniejszości narodowych i wyznaniowych w II RP, występujących w tekstach literackich (analiza tekstów, praca pod kierunkiem/ rozmowa).

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- przedstawia najważniejsze mniejszości narodowe i wyznaniowe w II RP,
- odczytuje i interpretuje dane statystyczne (odpowiednie tabele z *Małego Rocznika Statystycznego 1939* udostępnione w e-podręczniku),
- analizuje geograficzny rozkład mniejszości w II RP,
- opisuje wybraną mniejszość narodową lub wyznaniową (jej liczebność, geografię i miejsce w życiu społecznym II RP),
- ocenia politykę państwa polskiego wobec mniejszości narodowych,
- przedstawia kontekst historyczny analizowanych tekstów literackich (tekstów kultury) odnoszących się do tematyki wielokulturowości w II RP.

■ Sposób ich sprawdzenia:

Ocena pracy domowej:

1. Przygotowanie głosu w dyskusji/w debacie: Rozważ, czy mniejszości narodowe stanowiły najważniejszy problem wewnętrzny II RP?
2. Przygotowanie głosu w dyskusji/w debacie: Państwo narodowe czy narodowościowe, dylematy polskich polityków okresu międzywojennego.
3. Notatka: Na podstawie danych statystycznych (odpowiednie tabele z *Małego Rocznika Statystycznego 1939* w e-podręczniku) porównaj strukturę narodowościowo-wyznaniową dwóch wybranych polskich miast np. Warszawy i Lwowa.

MATERIAŁY DO KARTY PROGRAMOWEJ 7

Materiał nr 1

Mapa. Podział administracyjny Polski (1931 r.) (na mapie zaznaczono granice między zaborcami w 1914 r.)

[w:] A. Piskozub, Dziedzictwo polskiej przestrzeni, Warszawa 1987, s. 169.

Materiał nr 2

Tabela 1. Ludność większych miast w Polsce (1931 r.). Język ojczysty. Wyznanie. (dane w tysiącach)

Wyszczególnienie	Warszawa	Łódź	Lwów	Poznań	Kraków	Wilno
	L u d n o ś ć w t y s i ą c a c h					
Ogółem 1931 r.	1171,9	604,6	312,2	246,5	219,3	195,1
Język ojczysty						
Polski	826,2	357,0	198,2	238,2	171,2	128,6

Ukraiński (i ruski)	1,3	0,1	35,1	0,2	1,0	0,2
Białoruski	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	1,7
Rosyjski	4,0	0,9	0,5	0,2	0,1	7,4
Niemiecki	1,9	53,5	2,5	6,4	0,7	0,6
Żydowski	333,3	191,7	75,3	1,1	45,8	54,6
Inny i niepodany	4,6	1,3	0,6	0,4	0,5	2,0
Wyznanie (religie i wyznania)						
Rz. kat.: obrządek łac.	783,9	340,2	157,5	236,8	159,4	126,0
Rz. kat.: obrządek gr.	1,0	0,3	49,8	0,4	1,6	0,3
Prawosławne	9,0	2,1	1,1	0,5	0,3	9,3
Ewangelickie	21,2	56,1	3,6	6,5	1,1	1,8
Inne chrześcijańskie	1,1	2,7	0,3	0,2	0,2	2,1
Mojżeszowe	352,7	202,5	99,6	2,0	56,5	55,0
Inne niechrześcijańskie	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5
Nieokreślone	2,8	0,7	0,3	0,1	0,2	0,1

[w:] *Mały rocznik statystyczny 1939*, Warszawa 1939, s. 37-38.

Materiał nr 3

Tabela 2. Ludność polskojęzyczna oraz wierni Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w 1931 r.

Województwo	Odsetek ludności polskojęzycznej w danym województwie	Odsetek ludności wyznania rzymskokatolickiego w danym województwie
Ogółem	70,5	66,9
Białostockie	71,9	67,8
Kieleckie	89,2	88,3
Krakowskie	91,3	89,0
Lubelskie	85,6	76,9
Lwowskie	57,7	46,3

Łódzkie	80,1	77,6
Nowogródzkie	52,4	40,2
Poleskie	14,5	11,0
Pomorskie	89,8	89,7
Poznańskie	90,5	89,6
Stanisławowskie	22,4	16,6
Śląskie	92,3	92,3
Tarnopolskie	49,3	36,7
Warszawskie	88,1	86,5
Wileńskie	59,7	62,5
Wołyńskie	16,6	15,7

[w:] Piotr Eberhardt, *Między Rosją a Niemcami. Przemiany narodowościowe w Europie Środkowo-Wschodniej*, Wyd. PWN, Warszawa 1996, s. 104.

Materiał nr 4

TABL. 17. LUDNOŚĆ WEDŁUG JĘZYKA OJCZYSTEGO W 1931 R. (dok.)

Województwa Miasta Wieś	Ogółem	język ojczysty							
		pol- ski	ukra- iński	ruski	biało- ruski	ro- syj- ski	nie- miec- ki	żydow- ski i hebraj- ski	inny i nie poda- ny
		w odsetkach							
Polska	100.0	68.9	10.1	3.8	3.1	0.4	2.3	8.6	2.8
Miasta	100.0	68.4	2.1	1.1	0.4	0.6	2.6	24.3	0.5
Wieś	100.0	69.1	13.1	4.9	4.1	0.4	2.2	2.6	3.6
M. st. Warszawa	100.0	70.7	0.1	0.0	0.0	0.3	0.2	28.3	0.4
Warszawskie	100.0	98.3	0.0	0.0	0.0	0.1	1.6	9.7	0.3
Miasta	100.0	64.8	0.0	0.0	0.0	0.1	0.5	34.3	0.3
Wieś	100.0	94.1	0.0	0.0	0.0	0.1	1.9	3.6	0.3
Łódzkie	100.0	81.0	0.0	0.0	0.0	0.0	4.9	13.8	0.3
Miasta	100.0	62.1	0.0	0.0	0.0	0.1	7.3	30.3	0.2
Wieś	100.0	94.0	0.0	0.0	0.0	0.0	3.3	2.4	0.3
Kieleckie	100.0	88.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	10.7	0.1
Miasta	100.0	70.9	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	28.7	0.2
Wieś	100.0	95.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	3.9	0.1
Lubelskie	100.0	85.1	3.0	0.5	0.1	0.1	0.6	10.5	0.1
Miasta	100.0	63.0	0.3	0.0	0.0	0.2	0.1	36.2	0.2
Wieś	100.0	90.3	3.8	0.6	0.0	0.1	0.8	4.5	0.1
Białostockie	100.0	66.9	0.2	0.1	16.3	2.8	0.4	12.1	1.2
Miasta	100.0	55.4	0.1	0.0	1.9	3.3	0.8	38.3	0.2
Wieś	100.0	70.8	0.2	0.1	21.1	2.6	0.3	3.4	1.5
Wileńskie	100.0	59.7	0.0	0.1	22.7	3.4	0.1	8.5	5.5
Miasta	100.0	63.0	0.1	0.0	3.0	3.7	0.2	28.9	1.1
Wieś	100.0	58.8	0.0	0.1	27.8	3.3	0.1	3.3	6.6
Nowogródzkie	100.0	52.4	0.0	0.1	39.1	0.7	0.0	7.3	0.4
Miasta	100.0	45.4	0.1	0.1	11.4	2.4	0.2	40.3	0.1
Wieś	100.0	53.2	0.0	0.1	42.1	0.4	0.0	3.7	0.5
Poleskie	100.0	14.5	4.8	—	6.6	1.4	0.1	10.0	62.6
Miasta	100.0	29.7	0.5	—	3.7	5.3	0.1	48.8	11.9
Wieś	100.0	12.2	5.4	—	7.1	0.9	0.1	4.1	70.2
Wołyńskie	100.0	16.6	68.0	0.4	0.1	1.1	2.3	9.9	1.6
Miasta	100.0	27.5	16.1	0.2	0.1	5.3	1.1	48.6	1.1
Wieś	100.0	15.1	75.2	0.4	0.1	0.6	2.4	4.5	1.7
Poznańskie	100.0	90.5	0.1	0.0	0.0	0.0	7.4	1.9	0.1
Miasta	100.0	90.7	0.1	0.0	0.0	0.1	3.8	5.2	0.1
Wieś	100.0	90.4	0.0	0.0	0.0	0.0	9.2	0.3	0.1
Pomorskie	100.0	88.0	0.0	0.0	0.0	0.1	10.1	1.6	0.2
Miasta	100.0	89.2	0.1	0.0	0.0	0.1	6.3	4.1	0.2
Wieś	100.0	87.3	0.0	0.0	0.0	0.0	12.3	0.2	0.2
Śląskie	100.0	92.3	0.0	0.0	0.0	0.0	7.0	0.5	0.2
Miasta	100.0	85.5	0.0	0.0	0.0	0.0	12.9	1.4	0.2
Wieś	100.0	95.6	0.0	0.0	0.0	0.0	4.2	0.1	0.1
Krakowskie	100.0	91.3	0.1	2.5	0.0	0.0	0.4	5.6	0.1
Miasta	100.0	79.3	0.2	0.2	0.0	0.0	0.9	19.2	0.2
Wieś	100.0	95.3	0.1	3.3	0.0	0.0	0.2	1.0	0.1
Lwowski	100.0	57.7	18.5	15.6	0.0	0.0	0.4	7.5	0.3
Miasta	100.0	63.5	7.4	4.7	0.0	0.1	0.4	23.7	0.2
Wieś	100.0	55.8	22.2	19.2	0.0	0.0	0.4	2.1	0.3
Stanisławowski	100.0	22.4	46.9	22.0	0.0	0.0	1.1	7.4	0.2
Miasta	100.0	40.8	18.7	11.0	0.0	0.0	1.9	27.4	0.2
Wieś	100.0	17.9	53.9	24.7	0.0	0.0	0.9	2.4	0.2
Tarnopolskie	100.0	49.3	25.1	20.4	0.0	0.0	0.2	4.9	0.1
Miasta	100.0	58.3	10.3	9.3	0.0	0.0	0.1	21.9	0.1
Wieś	100.0	47.4	28.1	22.7	0.0	0.0	0.2	1.6	0.1

[w:] Mały Rocznik Statystyczny, Warszawa 1939, s. 23.

Materiał nr 5

TABL. 18. LUDNOŚĆ WEDŁUG WYZNANIA W 1931 R. (dok.)

Województwa Miasta Wieś	Ogółem	Wyznanie							nie określ. nie po- dane
		rzymskokat.		pra- wo- sław- ne	ewan- gelic- kie ^a	inne chrze- ścijań- skie	moj- żeszo- we	inne nie- chrze- ścij.	
		obr. łac.	obr. gr.kat.						
w odsetkach									
Polska	100.0	64.8	10.4	11.8	2.6	0.5	9.8	0.0	0.1
Miasta	100.0	63.8	3.7	2.2	2.8	0.2	27.2	0.0	0.1
Wieś	100.0	65.1	13.0	15.4	2.6	0.6	3.2	0.0	0.1
M. st. Warszawa	100.0	67.1	0.1	0.8	1.8	0.1	29.9	0.0	0.2
Warszawskie	100.0	86.6	0.0	0.2	2.4	0.7	9.9	0.0	0.2
Miasta	100.0	63.0	0.1	0.3	1.6	0.2	34.7	0.0	0.1
Wieś	100.0	92.5	0.0	0.1	2.6	0.8	3.8	0.0	0.2
Łódzkie	100.0	78.9	0.0	0.1	5.8	0.6	14.4	0.0	0.2
Miasta	100.0	59.6	0.1	0.3	7.8	0.5	31.6	0.0	0.1
Wieś	100.0	92.1	0.0	0.1	4.4	0.6	2.6	0.0	0.2
Kieleckie	100.0	88.1	0.0	0.1	0.4	0.1	11.1	0.0	0.2
Miasta	100.0	69.5	0.1	0.3	0.4	0.0	29.6	0.0	0.1
Wieś	100.0	95.0	0.0	0.0	0.4	0.2	4.2	0.0	0.2
Lubelskie	100.0	75.3	0.1	9.9	1.0	0.5	13.0	0.0	0.2
Miasta	100.0	54.8	0.1	1.6	0.3	0.1	42.9	0.0	0.2
Wieś	100.0	80.0	0.2	11.9	1.1	0.6	6.0	0.0	0.2
Białostockie	100.0	61.7	0.1	24.1	1.0	0.7	12.3	0.0	0.1
Miasta	100.0	50.8	0.2	8.5	1.4	0.2	38.7	0.1	0.1
Wieś	100.0	65.4	0.1	29.3	0.8	0.8	3.5	0.0	0.1
Wileńskie	100.0	62.5	0.1	25.4	0.3	2.7	8.7	0.2	0.1
Miasta	100.0	60.8	0.1	7.5	0.8	1.1	29.2	0.4	0.1
Wieś	100.0	62.9	0.1	30.1	0.1	3.1	3.4	0.2	0.1
Nowogródzkie	100.0	40.2	0.2	51.3	0.1	0.1	7.8	0.2	0.1
Miasta	100.0	37.2	0.1	18.6	0.4	0.1	42.6	1.0	0.0
Wieś	100.0	40.5	0.2	54.8	0.1	0.1	4.1	0.1	0.1
Poleskie	100.0	11.1	0.2	77.3	0.5	0.8	10.1	0.0	0.0
Miasta	100.0	25.2	0.3	24.7	0.4	0.2	49.2	0.0	0.0
Wieś	100.0	8.9	0.1	85.3	0.5	0.9	4.2	0.0	0.1
Wołyńskie	100.0	15.7	0.5	69.8	2.6	1.3	10.0	0.0	0.1
Miasta	100.0	25.3	0.4	23.5	1.4	0.3	49.1	0.0	0.0
Wieś	100.0	14.4	0.5	76.2	2.7	1.5	4.6	0.0	0.1
Poznańskie	100.0	89.3	0.1	0.1	8.2	0.1	2.1	0.0	0.1
Miasta	100.0	89.7	0.1	0.2	4.1	0.1	5.7	0.0	0.1
Wieś	100.0	89.1	0.0	0.1	10.2	0.1	0.4	0.0	0.1
Pomorskie	100.0	87.5	0.1	0.1	10.1	0.3	1.8	0.0	0.1
Miasta	100.0	88.6	0.1	0.3	6.1	0.2	4.5	0.0	0.2
Wieś	100.0	86.9	0.1	0.0	12.3	0.3	0.3	0.0	0.1
Śląskie	100.0	92.3	0.1	0.0	5.9	0.1	1.5	0.0	0.1
Miasta	100.0	89.2	0.1	0.1	6.5	0.1	3.9	0.0	0.1
Wieś	100.0	93.8	0.0	0.0	5.7	0.1	0.3	—	0.1
Krakowskie	100.0	89.0	2.3	0.5	0.3	0.0	7.6	0.0	0.3
Miasta	100.0	73.6	0.6	0.1	0.7	0.1	24.8	0.0	0.1
Wieś	100.0	94.2	2.8	0.7	0.2	0.0	1.7	0.0	0.4
Lwowskie	100.0	46.3	41.7	0.3	0.4	0.1	11.0	0.0	0.2
Miasta	100.0	47.9	17.8	0.3	0.6	0.1	33.2	0.0	0.1
Wieś	100.0	45.8	49.6	0.3	0.4	0.1	3.6	0.0	0.2
Stanisławowskie	100.0	16.6	72.9	0.1	0.8	0.0	9.5	0.0	0.1
Miasta	100.0	29.4	33.8	0.1	1.7	0.1	34.8	0.0	0.1
Wieś	100.0	13.4	82.7	0.1	0.6	0.0	3.1	0.0	0.1
Tarnopolskie	100.0	36.7	54.5	0.1	0.2	0.1	8.4	0.0	0.0
Miasta	100.0	37.7	27.2	0.2	0.2	0.0	34.7	0.0	0.0
Wieś	100.0	36.5	60.1	0.1	0.2	0.1	3.0	0.0	0.0

^a Wyznania ewangelickie: augsburskie, reformowane i unijne.

[w:] *Mały Rocznik Statystyczny*, Warszawa 1939, s. 25.

Karta programowa 9

Zabójstwo prezydenta Gabriela Narutowicza – pierwszy kryzys polityczny w niepodległej Polsce

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- poznaje okoliczności wyboru i zabójstwa pierwszego prezydenta II Rzeczypospolitej Gabriela Narutowicza.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

-

■ Treści:

- wybory prezydenckie 1922 r. ,
- sylwetka polityczna Gabriela Narutowicza,
- polityczne tło zabójstwa Gabriela Narutowicza,
- główne postaci polskiej sceny politycznej i ich rola w momentach przełomowych (wybory prezydenckie 1922 r. i zabójstwo prezydenta Narutowicza).

■ Tematy (zagadnienia):

- Polityczne uwarunkowania pierwszych wyborów prezydenckich w odrodzonej Polsce.
- Dlaczego Józef Piłsudski nie ubiegał się o prezydenturę w 1922 r.?
- Dlaczego pierwszy prezydent wolnej Polski został zamordowany?
- Pierwszy kryzys polityczny odrodzonej Polski.
- Spory o ocenę wydarzeń 1922 r. Spory o wizję Polski – Polska państwem narodowym czy narodowościowym?

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- przedstawienie uwarunkowań politycznych wyborów prezydenckich w grudniu 1922 r. (miniwykład),

- odczytanie i interpretacja danych statystycznych opisujących skład polityczny Zgromadzenia Narodowego – *zamieszczone w e-podręczniku* – (analiza danych pod kierunkiem); element dramy – rekonstrukcja przebiegu głosowań w Zgromadzeniu Narodowym),
- odczytanie i interpretacja danych statystycznych opisujących przebieg pięciu tur głosowania na prezydenta RP w Zgromadzeniu Narodowym 9 grudnia 1922 r. – *zamieszczone w e-podręczniku* – (analiza danych pod kierunkiem),
- czy hasło „Polska dla Polaków” w 1922 r. było zgodne z polską racją stanu? (element debaty),
- analiza realiów historycznych grudnia 1922 r. w tekstach literackich i pamiątkarskich – teksty *Juliana Tuwima i Marii Dąbrowskiej w e-podręczniku* – wspólna lektura i interpretacja wiersza Juliana Tuwima, *Pogrzeb prezydenta Narutowicza*, analiza wspomnień Marii Dąbrowskiej (dyskusja),
- analiza realiów historycznych przywołanych w filmie Jerzego Kawalerowicza *Śmierć prezydenta* – film w całości w *e-podręczniku* – (praca z materiałem filmowym pod kierunkiem, dyskusja),
- analiza tekstu ostatniego wystąpienia Eligiusza Niewiadomskiego – tekst w *e-podręczniku* – fanatyzm polityczny i antysemityzm (analiza tekstu koniecznie pod kierunkiem).

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- przedstawia uwarunkowania polityczne wyborów prezydenckich w grudniu 1922 r.,
- wyjaśnia, z jakich ugrupowań politycznych pochodzili zwolennicy Narutowicza, a z jakich jego przeciwnicy,
- wyjaśnia, jaką rolę odegrał w tych wydarzeniach Józef Piłsudski,
- ocenia politykę państwa polskiego wobec mniejszości narodowych,
- wyjaśnia kontekst historyczny analizowanych tekstów literackich i wspomnieniowych odnoszących się do zabójstwa prezydenta Gabriela Narutowicza.

■ Sposób ich sprawdzenia:

Ocena pracy domowej:

1. Przygotowanie głosu w dyskusji/debacie: Hasło „Polska dla Polaków” było w 1922 r. zgodne z polską racją stanu.
2. Notatka: Zbierz informacje z internetu na temat form upamiętnienia postaci Gabriela Narutowicza we współczesnej Polsce.

MATERIAŁY DO KARTY PROGRAMOWEJ 9

Materiał nr 1

Tabela. Skład polityczny Sejmu i Senatu pierwszej kadencji w listopadzie 1922 r.

Grupy stronnictw politycznych	Liczba miejsc w Sejmie	Liczba miejsc w Senacie	Liczba miejsc w Zgromadzeniu Narodowym
PRAWICA	98		
Związek Ludowo-Narodowy	27		
Stronnictwo Chrześcijańsko-Narodowe			
CENTRUM	44		
Chrześcijańska Demokracja	18		
Narodowa Partia Robotnicza			
		Razem 51	Razem 238
Polskie Stronnictwo Ludowe „Piast”	70	17	87
LEWICA			
Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie”	48	8	56
Polskie Stronnictwo Ludowe „Lewica”	2		2
Radykalne Stronnictwo Chłopskie	4		4

Polska Partia Socjalistyczna	41	7	48
Komuniści	2		2
Poza klubami	1	1	2
MNIEJSZOŚCI NARODOWE			
Ukraińcy	20		
Białorusini	16		
Rosjanie	1		
Niemcy	17		
Koło Żydowskie	35		
		Razem 27	Razem 116
Razem	444	111	555

Uwaga: dane dla Senatu i Zgromadzenia Narodowego, poza Polskim Stronnictwem Ludowym „Piast” i lewicą, podano łącznie.

[w:]: Adam Próchnik, *Pierwsze piętnastolecie Polski niepodległej*, Warszawa 1933.

Materiał nr 2

Biogramy kandydatów na urząd prezydenta Rzeczypospolitej w pierwszych wyborach prezydenckich 9 grudnia 1922 r.

Maurycy Zamoyski (1871-1939) – arystokrata, ziemianin, od 1904 związany z endecją, w czasie I wojny światowej współpracował z Romanem Dmowskim, był członkiem Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu, od 1919 poseł polski w Paryżu, w wyborach prezydenckich 1922 kandydat endecji.

Stanisław Wojciechowski (1869-1953) – współzałożyciel Polskiej Partii Socjalistycznej, działacz spółdzielczy minister spraw wewnętrznych (1919-1920), w pierwszych wyborach prezydenckich kandydat Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”.

Gabriel Narutowicz (1865-1922) – od 1908 prof. Politechniki w Zurychu, budowniczy wielu elektrowni wodnych w zachodniej Europie, w czasie I wojny światowej zaangażowany w działalność polityczną na rzecz niepodległości Polski, po powrocie do kraju pełnił urząd ministra robót publicznych, a w 1922 r. ministra spraw zagranicznych, bezpartyjny, w

pierwszych wyborach prezydenckich zgłoszony przez Polskie Stronnictwo Ludowe „Wyzwolenie”.

Ignacy Daszyński (1866-1936) – współzałożyciel Partii Socjaldemokratycznej w Galicji, działacz socjalistyczny, od 1908 r. związany z akcją niepodległościową Józefa Piłsudskiego, w listopadzie 1918 r. premier rządu niepodległej Polski, od 1919 był członkiem władz naczelnych Polskiej Partii Socjalistycznej, wicepremier w Rządzie Obrony Narodowej (1920-1921), kandydat Polskiej Partii Socjalistycznej.

Jan Baudouin de Courtenay (1845-1929) – językoznawca, członek Polskiej Akademii Umiejętności, profesor uniwersytetów w Kazaniu, Dorpacie, Krakowie i Warszawie, obrońca praw mniejszości narodowych, kandydat mniejszości narodowych.

Na podstawie: *Encyklopedia Polski*, Kraków 1996

Materiał nr 3

Wyniki pięciu tur głosowań w Zgromadzeniu Narodowym 9 grudnia 1922 r.

Liczba ważnych głosów oddanych na poszczególnych kandydatów w kolejnych pięciu turach głosowań:

Kandydaci na urząd prezydenta	I	II	III	IV	V
Maurycy Zamoyski	222	228	228	224	227
Stanisław Wojciechowski	105	152	150	146	...
Gabriel Narutowicz	62	151	158	171	289
Ignacy Daszyński	49	1
Jan Baudouin De Courtenay	103	10	5
Razem:	541	542	541	541	516

Na podstawie: Adam Próchnik, *Pierwsze piętnastolecie Polski niepodległej*, Warszawa 1933

Materiał nr 4

Fragment wywiadu Józefa Piłsudskiego dla „Kuriera Porannego” z 31 XII 1922 r.

[w:] Józef Piłsudski, *Pisma zebrane*, Warszawa 1937, t. IV, s. 5-9.

Przed wyborami Narutowicz był u mnie z zapytaniem, jak bym się zapatrywał na jego kandydaturę? Odpowiedziałem, że byłoby mi bardzo nieprzyjemnie, gdyby ją przyjął. Powód przemilczałem,[...] Narutowicz był ciężko chory [...] Wiedziałem, że na stanowisku Prezydenta spotkać go muszą rzeczy i zjawiska, do których człowiek europejskiej kultury i przyzwyczajen z trudnością przywyka, jak np. łatwość w przechodzeniu do porządku dziennego nad osobistym życiem człowieka i nad jego czią i honorem. Do tego potrzeba bardziej, niż jego, wytrzymałej konstrukcji nerwowej i dłuższego przyzwyczajenia do powietrza politycznego Polski. Przed samym wyborem Narutowicz raz jeszcze przyszedł do mnie i powtórzył swoje pytanie, a ja raz jeszcze mu odradziłem. Wówczas zrzekł się kandydatury. [...] Wybrano go więc wbrew jego woli. [...] Po wyborze Narutowicz przybył do mnie i powiedział, że nie widzi możliwości zrzeczenia się [...], nie chce się wstydzić przed sobą samym, by miał się cofnąć, gdy raz już to na niego spadło.[...] W zwykłych europejskich warunkach wybór polityczny budzi ogromną ciekawość. Wszyscy pytają i chcą wiedzieć – kto on? – schodząc aż do najdrobniejszych szczegółów [...]. Ale tam starają się dowiedzieć prawdy. U nas odwrotnie, szukają przede wszystkim kłamstwa. I wierzą w to kłamstwo, i na nim budują swoje budowle polityczne.

Materiał nr 5

„Ciszej nad tą trumną” - fragment artykułu Stanisława Strońskiego opublikowanego w „Rzeczypospolitej” (piśmie Chrześcijańskiej Demokracji) z 17 grudnia 1922 r.

Stanisław Stroński (1882-1955) – publicysta i polityk, działacz Stronnictwa Chrześcijańsko-Narodowego

Gdy pierwszy urzędnik i najwyższy przedstawiciel państwa, Prezydent Rzeczypospolitej, padł, jako ofiara skrytobójczego zamachu, dokonanego niewątpliwie z pobudek politycznych, całe społeczeństwo bez względu na przekonania, takie czy inne poglądy o działalności politycznej zamordowanego Prezydenta, widzi w nim obywatela, który

padł na pierwszym posterunku państwowym [...], przede wszystkim ofiarę zbrodni, wywołującej powszechne potępienie. Jedynie w tym powszechnym potępieniu jest godność, jest zdrowie duchowe, jest siła dająca pewność, że naród przetrzyma głębokie to wstrząśnięcie [...]. A jednak, co się dzieje? Nad zwłokami śp. Prezydenta Rzeczypospolitej [...] hasać zaczyna przerażający taniec stronnicych oskarżeń [...] – To wasza wina, to wyście przygotowali grunt dla tej zbrodni, to wasza odpowiedzialność [...]. Ciszej, dużo ciszej, obok tej otwartej trumny, panowie oskarżyciele! Dzisiaj nie pora na dokładne wskazywanie winnego, ale przyjdzie wkrótce chwila spokojnego sądu dziejowego, który powie: – śp. Gabriela Narutowicza wystawili na sztych wyboru [...] tacy, którzy sami dla siebie wyboru takiego nie chcieli i nie przyjęliby, a także głosowaniem swoim poparli to tacy, którzy sami przekonani byli o słuszności zasady większości wyłącznie polskiej.

Materiał nr 6

Na ulicach Warszawy w lutym 1923 r. pojawił się nekrolog (klepsydra rozklejana na murach) z następującymi tekstem:

ELIGIUSZ NIEWIADOMSKI

ur. 1.XII.1869 r. + poległ 31.I.1923 r.

Do wszystkich Polaków

Nie chcę, aby wyrok na mnie wykonany stał się powodem zemsty i krwi. Był on zgodny z prawem i z życzeniem moim; był zatem sprawiedliwy, więcej – był potrzebny. Śmierć moja jest koniecznym uzupełnieniem mego czynu. Bez niej byłby on nie tylko bezpłodny, ale – leżałby na nim cień mordu. Śmierć to zetrze. Czyn mój zakwitnie podlany krwią moją.

Zakwitnie – to znaczy – przemówi do Narodu. Głupcy i hipokryci widzą w nim akt szaleństwa albo fanatyzmu. Tak nie jest. Byłoby źle z Polską, gdyby odrobina charakteru wystarczała, aby być uznanym za wariata, a odrobina uczucia, wychodząca poza normę przeciętną, dawała kwalifikację na fanatyka.

Czyn był straszny, bo musiałem uderzyć w Naród – nie słowem bezsilnym – ale Gromem! – Gromem potęgi, równej tej hańbie, jaką Go oplwał Sejm a raczej – spółka cynicznych hultajów i jawnych wrogów Polski, która nim trzęsie.

Musiałem uderzyć Gromem, aby zbudzić tych, co mniemają, że Polska już ciałem się stała, że minął czas wysiłków i ofiar i, że broń można już złożyć.

Tak nie jest. To, na co patrzą oczy nasze, nie jest jeszcze Polską. Nie o takiej śniły wielkie serca poetów naszych, nie za taką cierpiały, walczyły i ginęły pokolenia. To jest jeszcze ta Polska, na którą ze zgrozą rozwarły się straszliwe oczy królewskiego upiora Kazimierza, w nieśmiertelnej wizji ostatniego z proroków naszych. To jest dopiero Polska Piłsudskiego – Judeo-Polska. Naród Polski do głosu w niej jeszcze nie doszedł.

Polskę prawdziwą trzeba dopiero zdobyć i zbudować. W walce o nią niech hartuje się duch pokolenia. Od udziału w tej walce nie uwalnia nikogo ani wiek, ani stanowisko społeczne, ani przynależność lub nieprzynależność do partii.

Trzeba ją zacząć od zwycięstwa nad sobą, od pokonania własnej słabości. Walczący o ideę narodową muszą wykazać nie tylko energię, rozwagę i zdolność do czynu twórczego, ale także i – nieodzownie – wielkość ducha to jest to, czego najbardziej brakuje ich przeciwnikom. Nie będąc nigdy w stanie dorównać tamtym w przewrotności, niech bronią idei innym orężem, takim, którego wielkość i piękno będzie zdobywać dusze i zwyciężać w nich wszelkie trucizny.

To się już zaczyna. Święte nadzieje moje nie zawiodły. Co jest zdrowe i polskie w obozie lewicy usłyszało głos mój. Umieram szczęśliwy, że dzieło zbudzenia sumień i zjednoczenia serc polskich już się pełni.

W czynach z mocy ducha płynących utajona jest potęga straszliwa. Słowa są potrzebne, ale nie trzeba ich przeceniać. Zwycięża ostatecznie czyn twórczy, albo świadoma siebie i celu ofiara.

Wszyscy jesteśmy do nich zdolni, tylko nie znamy siebie. Nie wiemy, jakie siły drzemią w nas utajone i, jak je łatwo wyzwolić. Duch polski zawiera w sobie wielkie, nieznanne „ja”. Niech z wiarą zstępuje w głąb i szuka własnej mocy.

Idea narodowa, żeby zwyciężać, musi być wielką. Wielką będzie o tyle o ile mieścić ją będą serca wielkie.

12. I. 1923. (-) Eligiusz Niewiadomski

Ostatnie słowa przed rozstrzelaniem

Umieram szczęśliwy, że przestanę patrzeć na to, co zrobił z Polską Piłsudski, ufny, że krew moja przyczyni się do zjednoczenia wszystkich serc polskich.

31. I. 1923. (-) Eligiusz Niewiadomski

Zbiory autora

Materiał nr 7

Fragment wspomnień Marii Dąbrowskiej

Zabójstwo prezydenta Gabriela Narutowicza

[w:] Maria Dąbrowska, *Dzienniki 1914-1945*, t. I. 1914-1925, opr. T. Drewnowski, Warszawa 1998, s. 382-383.

(...) [Gabriel Narutowicz] znakomity uczony europejskiej sławy, człowiek kulturalny i o dobrych polskich tradycjach, przyjaciel Piłsudskiego, a zarazem bezpartyjny i niezaangażowany w żadne walki ani mactwa polityczne, zdawał się nam piękną rękoią pokoju wewnętrznego i przysposobienia Polski do życia na wielką europejską skalę. (...).

Oboje z Marianem [mąż Dąbrowskiej] chodziliśmy na Zamek złożyć kwiaty u trumny Narutowicza. Olbrzymie milczące tłumy, sunące cicho przez Krakowskie Przedmieście i plac Zamkowy ku tej trumnie łagodziły cokolwiek trwające we mnie wówczas uczucia nieodwołalnego skalania dobrej sławy polskiego imienia. Powaga i wspaniałości iście królewskiego pogrzebu pierwszego prezydenta przyciszyła na chwilę zgraje wszelkiego duchowego i moralnego motłochu. Literze prawa stało się zadość. Skrytobójca poniósł karę śmierci, a nasz przyjaciel z czasów piotrkowskich, prokurator Rzeczypospolitej, Kazimierz Rudnicki, wygłosił jedną z najlepszych mów oskarżających. Ale w istocie rzeczy i ta zbrodnia pozostała bezkarna, gdyż ukarano tylko „ślepy miecz”, a nie „rękę”, która nim kierowała. **Co więcej, zbrodnia ta została gloryfikowana.** Grób skrytobójcy nie porósł chwastem zapomnienia, na gród ten pielgrzymowały tłumy nie mniejsze niż do trumny Narutowicza, pielgrzymowały nie dzień i nie dwa, lecz całe lata, znacząc swoje uczucie stosami kwiatów, a w dzień zaduszny – rojem świateł, którymi z daleka jarzył się grób mordercy.

Wówczas to i pod wpływem tych faktów zrodziły się we mnie dwa poczucia, z którymi w sobie walczyłam, ale które niestety, aż po dziś dzień wciąż wzmacniam i potwierdzam. Jednym z nich było wstrząsające odkrycie, że naród nasz składa się z dwu narodów, które język ust mają wspólny, ale nie język ducha. Drugim była tajemna trwoga, która się wówczas

we mnie posiała, że ta zbrodnia u progu niepodległości na majestacie Rzeczypospolitej popełniona, będzie się okrutnie mścić w przyszłości (...) najbardziej naukowy umysł rozpatrując nasze najnowsze dzieje, nie uniknąłby konieczności i dostrzeżenia w zdarzeniach owego tragicznego grudnia jednego z zatrutych źródeł naszych.

Karta programowa 49

Nowa Huta – idealne miasto nowej Polski

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- poznaje założenia i realizację budowy Nowej Huty – projektu wzorcowego miasta i centrum przemysłowego socjalistycznej Polski oraz zjawisk społecznych towarzyszących forsownej industrializacji kraju.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

-

■ Treści:

- plan 6-letni i jego założenia,
- polityczne i gospodarcze przesłanki budowy Nowej Huty,
- budowa Nowej Huty – trudności i osiągnięcia,
- zjawiska społeczne towarzyszące forsownej industrializacji Polski.

■ Tematy/zagadnienia:

- Dlaczego zbudowano Nową Hutę – polityczne i ekonomiczne przesłanki decyzji.
- Wizja miasta i jej realizacja.
- Warunki pracy i życia codziennego w Nowej Hucie.
- Plan 6-letni – efekty gospodarcze i społeczne.
- Nowa rola Nowej Huty – atrakcja turystyczna czy pomnik zniewolenia.

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- przedstawienie założeń planu 6-letniego (mini wykład),
- omówienie politycznych i ekonomicznych uwarunkowań decyzji o budowie Nowej Huty (mini wykład/rozmowa),
- prezentacja założeń ideowych i urbanistycznych Nowej Huty (analiza materiałów ikonograficznych zamieszczonych w e–podręczniku lub zebranych samodzielnie przez uczniów/praca w grupach),
- charakterystyka warunków życia w nowopowstającym mieście (analiza i interpretacja fragmentów pamiętników – np. *Pamiętniki młodzieży robotniczej. Robotnicze pokolenia*, Warszawa 1980),
- przedstawienie metod i form propagowania założeń i osiągnięć planu 6-letniego – analiza i interpretacja materiałów źródłowych (praca pod kierunkiem),
- charakterystyka zjawisk społecznych towarzyszących industrializacji – awansu społecznego chłopów i zmiany struktury społecznej (mini wykład),
- omówienie osiągnięć i negatywnych efektów wdrażania planu 6-letniego (miniwykład/ rozmowa),
- dyskusja o aktualnej roli Nowej Huty w świadomości Polaków (praca w grupach).

Materiały: Fragmenty filmu *Człowiek z marmuru*, kronik filmowych, ikonografii z epoki (np. fotografie prasowe).

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- przedstawia założenia oraz główne inwestycje planu 6-letniego,
- rozważa pozytywne i negatywne aspekty forsownej industrializacji podjętej w ramach planu 6-letniego,
- omawia uwarunkowania ekonomiczne i polityczne budowy Nowej Huty,
- charakteryzuje założenia urbanistyczne Nowej Huty, wskazując inspiracje i ideowe wzory nowoprojektowanego miasta,
- przedstawia uwarunkowania ekonomiczne oraz bezpośrednie i długofalowe następstwa awansu społecznego chłopów.
-

■ **Sposób ich sprawdzenia:**

Ocena:

1. Jeden z pisarzy nazwał Nową Hutę „pierwszym socjalistycznym miastem w Polsce” .
Rozważ trafność tej opinii, odwołując się do materiałów źródłowych wykorzystywanych na zajęciach.
2. Scharakteryzuj ruch tzw. przodowników pracy, uwzględniając wzory ideowe, kontekst polityczny, zasięg, znaczenie ekonomiczne i funkcje propagandowe.

Karta programowa 57

PRL na kolejnym „zakręcie” – wydarzenia marcowe 1968

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- poznaje geneę, przebieg i następstwa bezpośrednich i długofalowych wydarzeń marcowych 1968 r.

■ Cele szczegółowe:

Uczeń:

-

■ Treści:

- geneza protestów społecznych w marcu 1968 r.,
- wydarzenia marcowe, jako kolejny kryzys systemu władzy w PRL,
- społeczne konsekwencje wydarzeń marcowych.

■ Tematy/zagadnienia:

- Geneza i przebieg wystąpień studenckich w Warszawie.
- Kryzys zaufania do PZPR – wystąpienia i strajki w innych regionach.
- Władza wobec społecznego protestu.
- Antysemicka nagonka – geneza, formy, skutki bezpośrednie i długofalowe następstwa.
- Wydarzenia marcowe na tle europejskim.
- Spór o genezę i znaczenie Marca '68 w historiografii i publicystyce.

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- charakterystyka działań władz zmierzających do ograniczenia swobody życia intelektualnego i twórczości,
- omówienie treści i znaczenia tzw. listu 34 (analiza i interpretacja tekstu źródłowego/ rozmowa),
- wyjaśnienie przyczyn narastającego rozczarowania środowisk intelektualnych (mini wykład/rozmowa/analiza i interpretacja rezolucji Związku Literatów Polskich w obronie swobód twórczych),
- omówienie układu sił i rywalizacji wewnątrz PZPR, wyjaśnienie roli tzw. partyzantów (mini wykład),
- wyjaśnienie bezpośrednich przyczyn wystąpień studenckich w Warszawie (mini wykład/rozmowa),
- omówienie przebiegu wydarzeń w Warszawie (rozmowa z odwołaniem do relacji uczestników, dostępne na stronie IPN www.marzec1968.pl),
- charakterystyka zasięgu i form protestów studenckich w kraju (mini wykład),
- charakterystyka postawy władz wobec protestów i protestujących, ze szczególnym uwzględnieniem działań propagandowych (analiza i interpretacja materiałów audiowizualnych oraz tekstów prasowych/ praca w grupach),
- wyjaśnienie wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań antysemickiej nagonki, charakterystyka jej form i stosowanych przez władze metod (analiza i interpretacja materiałów propagandowych),
- prezentacja różnych stanowisk historiografii i publicystyki wobec wydarzeń marcowych – ich genezy i znaczenia (praca w grupach).

■ Osiągnięcia ucznia:

Uczeń:

- wyjaśnia bezpośrednie przyczyny wybuchu protestów studenckich w Warszawie,
- przedstawia postulaty protestujących studentów i przebieg wydarzeń w Warszawie,
- omawia główne formy i zasięg protestów społecznych w 1968 r.,
- charakteryzuje postawę władz wobec protestów,
- charakteryzuje postawę różnych środowisk społecznych wobec protestów,

- przedstawia formy, zasięg i konsekwencje bezpośrednie i długofalowe następstwa antysemickiej nagonki w 1968 r.,
- synchronizuje wydarzenia w Polsce z wydarzeniami w Europie i na świecie.

■ **Sposób ich sprawdzenia:**

Ocena:

1. Scharakteryzuj formy represji zastosowane przez władze w 1968 r. i oceń ich bezpośrednie i długofalowe następstwa.
2. Zestaw listę zagadnień i wątków, dotyczących wydarzeń marcowych 1968 r., które będą spory wśród historyków i publicystów
3. Rozważ, do jakiego stopnia sytuacja międzynarodowa miała wpływ na rozwój wypadków w Polsce.

<http://www.marzec1968.pl/>

<http://www.ipn.gov.pl/wai/pl/203/1585/>

http://www.jewish.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=880&Itemid=57

http://pl.wikisource.org/wiki/Rezolucja_Kijowskiego

Karta programowa 72

Kościół i życie religijne w okresie „karnawału Solidarności” i latach stanu wojennego (1980 –1983)

■ Cel ogólny:

Uczeń:

- poznaje postawy Kościoła katolickiego w latach 1980–1983, a zwłaszcza szczególnej jego roli po wprowadzeniu stanu wojennego.

■ Cele szczegółowe:

-

■ Treści:

- Kościół w okresie „solidarnościowej rewolucji”,
- Kościół wobec wprowadzenia stanu wojennego,
- miejsce Kościoła w życiu społecznym lat 80.,
- przebieg i znaczenie drugiej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski.

■ Tematy/zagadnienia:

- Realizacja porozumień sierpniowych dotyczących Kościoła i religii.
- Miejsce Kościoła w programie i działalności niezależnego ruchu związkowego.
- Pogrzeb kardynała Stefana Wyszyńskiego – manifestacją ideowo–polityczną Polaków,
- Postawa Kościoła wobec wprowadzenia stanu wojennego.
- Kościół – mediatorem.
- Działalność charytatywna instytucji kościelnych w czasie stanu wojennego.
- Kościół – azylem niezależnej kultury.
- „Kapłani niezłomni” – bohaterowie walki z wojskowym reżimem.
- Druga pielgrzymka Jana Pawła II do Polski.

■ Proponowane metody pracy i procedury osiągnięcia celów:

- omówienie postulatów strajkowych dotyczących Kościoła i życia religijnego w Polsce oraz przedstawienie sposobów ich realizacji (rozmowa),
- przedstawienie form działalności, miejsca w życiu społecznym i znaczenia Kościoła w okresie tzw. karnawału Solidarności. (mini wykład/rozmowa)
- analiza fragmentów relacji medialnych z uroczystości pogrzebowych prymasa Stefana Wyszyńskiego (praca ze źródłem/dyskusja),
- omówienie reakcji władz Kościoła katolickiego na wprowadzenie stanu wojennego (mini wykład),
- analiza i interpretacja fragmentów Tez prymasowskiej Rady społecznej w sprawie ugody społecznej, 5 kwietnia 1982, (praca ze źródłem, tekst w e–podręczniku),
- omówienie różnorodnych form działalności społecznej i kulturalnej instytucji kościelnych w czasie stanu wojennego,
- prezentacja postaci i dzieła księdza Jerzego Popiełuszki (rozmowa z wykorzystaniem materiałów wspomnieniowych, relacji lub fragmentów filmu *Wolność jest w nas*),
- prezentacja postaci innych kapłanów (np. ks. Henryk Jankowski, ks. Stanisław Małkowski) zaangażowanych w życie społeczne czasów stanu wojennego i prowadzących działalność patriotyczną (praca w grupach),
- przedstawienie okoliczności, przebiegu i znaczenia drugiej papieskiej pielgrzymki do Polski (mini wykład/dyskusja),
- charakterystyka oficjalnych przekazów medialnych na temat pielgrzymki papieża, jego wystąpień oraz reakcji Polaków (analiza i interpretacja materiałów źródłowych).
http://www.ipn.gov.pl/porta1/pl/351/4453/Kosciol_katolicki_wobec_stanu_wojenne_go.html
<http://www.popieluszko.pl/> (autor IPN i NCK)

■ Osiągnięcia uczniów:

Uczeń:

- przedstawia treść postulatów sierpniowych dotyczących religii i Kościoła i omawia sposób ich wprowadzania w życie,

- charakteryzuje formy uczestnictwa Kościoła, instytucji kościelnych i duchowieństwa w życiu społecznym lat 1980–1981,
- przedstawia bilans osiągnięć kardynała Stefana Wyszyńskiego,
- omawia postawę Kościoła wobec bieżących wydarzeń politycznych i sytuacji w kraju w latach 1980–1983,
- charakteryzuje rolę Kościoła w podtrzymywaniu oporu społecznego i umacnianiu patriotyzmu., Charakteryzuje rolę Kościoła, jako mecenasa niezależnej kultury i ośrodek niezależnego życia umysłowego,
- przedstawia postać Jerzego Popiełuszki oraz jego działalność publiczno–duszpasterską,
- charakteryzuje formy i metody prześladowania księży zaangażowanych w działalność opozycyjną przez Służbę Bezpieczeństwa,
- przedstawia najważniejsze wydarzenia drugiej pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Polski,
- charakteryzuje nastroje i postawy społeczne Polaków w czasie drugiej pielgrzymki papieskiej oraz ocenia bezpośrednie i długofalowe jej efekty.

■ Sposób ich sprawdzenia.

Ocena pracy domowej:

1. Kardynał Stefan Wyszyński został nazwany przez Jana Pawła II Prymasem Tysiąclecia. Czy podzielasz tę opinię? Uzasadnij swój sąd.
lub
2. Podsumuj dokonania prymasa Stefana Wyszyńskiego i rozważ, dlaczego stał się on autorytetem nie tylko religijnym, ale przede wszystkim narodowym.
3. Wyjaśnij, na czym polegało znaczenie drugiej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski.